

**І.І. Чернега, канд. екон. наук, доцент, Ю.С. Чернега, аспірант
Уманський національний університет садівництва**

БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Безробіття є невід'ємною складовою ринкової економіки, одним з негативних наслідків самої природи ринку, результатом дії його головного закону – попиту і пропозиції. Безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї. Останнім часом безробіття набуло широких масштабів і завдає великих соціально-економічних наслідків суспільству.

Проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і, не вирішивши його неможливо налагодити ефективну діяльність економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, до числа яких входять Д.П. Богиня, І.М. Гаркава, В.К. Горкавий, М.І. Долішній, В.С. Дієсперов, О.І. Здоровцов, Г.Т. Куликов, Г.І. Купалова, І.І. Лотоцький, Л.І. Михайлова, Т.І. Олійник, О.Ю. Шалевська, К.І. Якуба досліджують проблему безробіття населення. Дослідження цих науковців надзвичайно важливі, але, на нашу думку, питання безробіття населення є і донині актуальними, а тому потребують подальшого висвітлення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження безробіття як невід'ємної складової ринкової економіки, аналіз стану та пропозиції щодо зменшення рівня безробіття населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення низького рівня безробіття - одна з основних цілей політики держави. Економічна система, що створює додаткову кількість робочих місць, ставить задачу збільшити кількість суспільного продукту і тим самим у більшому ступені задовольнити матеріальні потреби населення. При неповному використанні наявних ресурсів робочої сили система працює не досягаючи границі своїх виробничих можливостей. Чимало проблем безробіття наносить і життєвим інтересам людей, не даючи їм прикласти своє уміння в тому роді діяльності, у якому людина може найбільше проявити себе, чи лишає їх такої можливості, через що люди переносять серйозний психологічний стрес.

Показник безробіття є одним із ключових показників для визначення загального стану економіки, для оцінки її ефективності.

Економічна сутність безробіття полягає в тому, що за рахунок вимушеної незайнятості частини економічно-активних громадян суспільство позбавляється певної величини суспільного продукту, витрачаючись при цьому на утримання безробітних і членів сімей, які знаходяться на їх утриманні.

Соціальна сутність безробіття полягає в тому, що вимушено непрацюючі особи, які існують не на зароблені кошти, а на допомогу, маргіналізуються, не знаходячи самовираження в праці, і якщо безробіття стає тривалим, втрачають професіоналізм, виробничі навички, зневіряються і можуть деградувати як особистості [1].

В Україні безробіття з'явилося з процесом переходу до ринкової економічної системи, причому домінуючою є прихована його форма. Існують помітні розбіжності між зареєстрованим безробіттям і визначеним за методологією МОП. Це стосується і масштабів, і структури безробіття. Вкрай негативною ознакою є постійне зростання тривалості безробіття і збільшення у складі безробітних осіб, що не мають роботи тривалий період.

За даними Міжнародної організації праці, чисельність безробітних у Черкаській області за період 2000-2011 рр. зменшилася на 13,3 тис. осіб, що становить 18,7 %.

У Черкаській області (табл. 1) найбільша кількість безробітних за тривалістю незайнятості у 2011 р. спостерігалась від 3 до 6 місяців та від 1 до 3 місяців – 29,1 % та 23,1 % відповідно, а найменша кількість безробітних – до 1 місяця та 12 місяців і більше – відповідно 9,3 % та 11,4 %. У 2000 р. найбільша кількість безробітних була у проміжку від 12 місяців і більше – 67,2 %.

1. Безробітні за тривалістю незайнятості у Черкаській області

(у віці 15–70 років)

	2000р	2005р	2007р	2008р	2009р	2010р	2011р
Усього безробітних, тис. осіб	71,0	62,9	52,8	51,9	68,1	62,4	57,7
у тому числі особи, які раніше мали роботу	59,3	50,7	46,2	47,8	57,7	52,9	51,9
з них за тривалістю незайнятості,							

відсотків							
до 1 міс.	1,5	9,1	5,4	12,1	6,2	8,1	9,3
від 1 до 3 міс.	5,7	21,9	25,5	19,5	23,2	15,5	23,1
від 3 до 6 міс.	8,6	21,5	25,8	20,9	29,4	26,6	29,1
від 6 до 9 міс.	9,6	8,9	15,4	12,3	16,5	18,9	14,6
від 9 до 12 міс.	7,4	5,5	7,1	8,4	14,2	14,2	12,5
12 міс. і більше	67,2	33,1	20,8	26,8	10,5	16,7	11,4

Зазначимо, що протягом 2000-2011 рр.в відбувалося поступове зменшення тривалості незайнятості. Так, за тривалістю незайнятості 12 місяців і більше кількість безробітних з 2000 р до 2011 р. зменшилася на 55,8 відсоткових пункти, а за тривалістю незайнятості до 1 місяця і більше та від 1 до 3 місяців, навпаки, - збільшилася на 7,8 в.п. та 17,4 в.п. відповідно.

За останній час безробіття придбало вид великого макроекономічного явища, перетворившись в самостійний фактор розвитку економіки. Проте на Україні дотепер не вироблено такої політики в області зайнятості, що сприяла б успішності реформ. Сьогодні ясно, що роль безробіття як неминучого наслідку фінансової стабілізації була недооцінена.

Запровадження системи соціального захисту безробітних, надання їм допомоги на відносно м'яких умовах протягом тривалого часу сприяє тому, що певна кількість пошукувачів не погоджується на будь-яке місце роботи, а чекає того, що максимально відповідає його настановам. Фактично високий рівень інституційного безробіття є частиною тієї ціни, яку сплачує суспільство за соціальну орієнтацію економіки.

Надмірне безробіття призводить до значних економічних та соціальних втрат. Головна "ціна" безробіття – не випущена продукція. Коли економіка не в змозі створити достатню кількість робочих місць для всіх, хто хоче і може працювати, потенціальне виробництво втрачається безповоротно. Безробіття на дає змоги суспільству постійно рухатися вгору по кривій своїх потенційних можливостей. Безробіття є особливо небезпечним, якщо триває достатньо довгий час. За результатами досліджень американських соціологів після річної вимушеної перерви в роботі людина практично не може адаптуватися до нормальної трудової діяльності, навіть якщо вдається знайти робоче місце [1].

Аналізуючи безробіття за причинами незайнятості протягом 2000-2011 рр. у Черкаській області (табл. 2), ми бачимо, що основна частка – це

вивільнені з економічних причин та звільнені за власним бажанням, їх питома вага у структурі безробітних коливається від 21,7 % до 45,6 % та від 28 % до 57,3 % відповідно.

Велике значення для поліпшення процесу працевлаштування має наявність та повнота інформації в службах зайнятості щодо наявних вакансій. Нині підприємці мотивуються надавати відповідну інформацію тільки штрафами за невиконання цієї вимоги. Світовий же досвід доводить, що значно більш ефективним є застосування стимулюючих механізмів: можливість на пільгових умовах публікувати рекламу в засобах інформації, що належать службам зайнятості, або розміщати її в приміщеннях служб; забезпечення.

Дієвим механізмом активізації безробітного населення є сприяння додатковій тимчасовій зайнятості безробітних. Організація тимчасових робіт є важливим напрямом соціального захисту безробітних, оскільки дозволяє, з одного боку, – забезпечити їм більш прийнятний рівень добробуту, виплачуючи певну винагороду за суспільно корисну діяльність, а з другого – протидіє соціальній дезадаптації осіб, що вимушено мають перерву в зайнятості протягом тривалого періоду. Проте тимчасові роботи мають не стільки економічний, скільки соціальний ефект [2].

В обговорюваних сьогодні програмах виходу економіки України з кризи безробіття розуміється як результат і наслідок економічної політики, і, отже, боротьбі з безробіттям не приділяється стратегічної ролі в системі мір державного регулювання. Тим часом безробіття уже вийшло на рівень, який значною мірою визначає його динаміку.

2. Безробітні за причинами незайнятості у Черкаській області

(у віці 15–70 років)

	2000р	2005р	2007р	2008р	2009р	2010р	2011р
Усього безробітних, тис.	71,0	62,9	52,8	51,9	68,1	62,4	57,7
За причинами незайнятості, відсотків вивільнені з економічних причин	45,6	26,7	29,0	21,7	45,4	38,4	39,3
звільнені за власним бажанням	28,0	39,7	43,0	57,3	34,6	40,9	36,4
демобілізовані з військової строкової служби	3,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
не працевлаштовані	13,1	17,0	12,5	6,8	14,7	15,3	10,1

після закінчення загально освітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації							
звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком, інвалідністю	1,8	2,1	2,8	0,3	0,5	0,5	0,7
звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту	6,3	10,8	12,7	13,1	4,8	4,9	13,5
інші причини безробіття	1,5	3,2	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0

Безробіття є реактивом, який пришвидшує процеси дестабілізації. Тому вихід країни на шлях збалансованого зростання потребує спеціальних дій для скорочення армії безробітних.

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що ключовим питанням у ринковій економіці і, не вирішивши його, неможливо налагодити ефективну діяльність економіки і правового регулювання. Особливо гостро проблема безробіття постає зараз перед Україною, тому що економіка України перебуває в глибокій кризі. Величезний економічний спад, розваливши промисловість, не міг не торкнутися ринку праці і потребує активних дій.

Бібліографічний список: 1. Вуйченко М.А. Обґрунтування соціально орієнтованого механізму регулювання процесу сегментації ринку праці / М.А. Вуйченко // Зб. наук. пр. Уманського НУС. – Умань. – 2011. – № 76. – Ч.2: Економіка. – С. 106-113. 2. Познаховський А.В. Шляхи підвищення зайнятості сільського населення Кіровоградської області / А.В. Познаховський // Зб. наук. пр. Уманського НУС. – Умань. – 2010. – № 73. – Ч. 2: Економіка. – С. 180-187.

Чернега И.И., Чернега Ю.С. Безработица населения как неотъемлемая составляющая рыночной экономики. Исследовано безработицу как неотъемлемую составляющую рыночной экономики, проанализировано состояние безработицы, ее причины и

продолжительность незанятости и предложены направления уменьшения уровня безработицы.

Chernega I., Chernega Y. Unemployment rate of the population as an integral part of the market economy. Unemployment investigated as an integral part of the market economy, analyzes the reasons of unemployment and the duration of unemployment and directions to reduce the unemployment rate.